

լոցիկ և Վիտեբսկի եպիսկոպոս Ան-
տոնինը հսկում կատարեց, որից
յետոյ ժողովրդին խաչ ու գրքովի-
ներ բաժանեց ի յիշատակ ունիա-
տների միութեան, իսկ այսօր առա-
ւօտը թափօր կատարուեց Սօֆիայի
տաճարում, ուր եպիսկոպոսը տե-
ղական վարդապետի Վիտեբսկիսե-
մինարիայի տեսչի և բոլոր հո-
գեւորականութեան պատասխանու-
թեամբ հոգեհանգիստ կատարեց
միութեան օգնող գործիչների հա-
մար, յետոյ պատարագ մատուց և
մաղթանք կատարեց: Յօբելեանա-
կան հանդիսին մասնակցում էին
ուսումնարանները: Գաղաքը ցար-
դարուած է կանչով, դրօշակնե-
րով և ծաղիկներով:

ՎԵՆԵՍԱ.—Բօքսան այժմ համո-
զուեց, որ մօտերքս յարուցուած
քաղաքական լուղումները ոչինչ
հիմք չունենին «Politik»-ը ասում
է, որ պատերազմի մասին հերքելի
է Պէտտի սուտ լուր տարածողներն
աջողութեան չեն գտնում և նը-
րանց շատախօսութիւններն ամեն
տեղ էլ կասկած են յարուցանում
և հաստատական հերքում առա-
ջացնում:

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

«Արարատ»-ի մայիսի համարում կար-
դում ենք.— «Ամսոյ (մայիսի) 18-ին
ժամը 11½ Տէր Առաքարապետ
Արարատ Նշան Ա. Մ. Դոնդուկով Կոր-
տակովը բարեհաճեց այցելել Ա. Էմիլի-
անին Նորին պաշտօնակալութեան ըն-
դունելութիւնը կարգադրութեամբ Վե-
նապոստ Կաթողիկոսի ազգին եղա-
րատ ամենայնի համապատասխան Բար-
ձր կոյնք և անուան Նշանին, որը Ա.
Էմիլիանի պարտաւորութեամբ պէս
ուղղակի գնաց Տաճարը, այդօրէն և
թանգարանը դիտելուց յետոյ գնաց
Վեհաբան, ուր առաջուց պատրաստու-
ած սենեակում մի փոքր հանգիստ առ-
նելուց յետոյ, մտաւ Վեհաբան Առ-
թողիկոսի դահլիճը: Այստեղ Նորին
Օծուցիւնը ունենալով իւր չորսը Սը-
նակալութեանը և Նախակալութեանը, ող-
ջունեց Նորին Պաշտօնակալութեանը:
Տէր Առաքարապետը առանձին իմն
սիրով և յարգանքով պատասխանեց ող-

Նա խնդրանքներ տանն երկու ամիս
մնալու համբերութիւն ունեցաւ: Նա
դերս լաւ էի խաղում: Մի անգամ յար-
ձակուեցայ մի հիւանդի վրայ՝ կաթմա-
նով նրան խնդրեմա՞նք անել... այդ օրը
ինձ երկու բամբակ դեղ տուին: Այնու-
հետեւ սկսեցի այնպէս ցոյց տալ, իբր
թէ ուշաթափութիւններս պակասել են:
Ինձ հիւանդանոցում պահեցին երկու
շաբաթ էլ, հաւատարմաբար մօռք, և
վերջապէս ազատեցին: Բժիշկը ինձ հա-
ւատացրեց, որ այլ ևս չիմ ուշաթա-
փութիւն:

Նա այսպէսով եւ ազատուեցաւ և տուն
վերադարձաւ: Ծանր չառ ուրախացան,
և գտան, որ բաւականին չաղացել են:
Սպասեցէք... ինչ էլ ուզում ասել:
Կրամբամ... մէկ երկու, երեք... ինչ-
պէս փառ պատուում է գլուխս...

Զորս ամիս անցած, մի անգամ ճաշի
ժամանակ, ձեռք այն լոպակին, երբ ծա-
ռան ամենով սպասը դրեց սեղանի վրայ,
ևս դանակը մինչև կոթը խրեցի Նիլ-
տաբէթի կողքերը... յետոյ, բղաւտով,
ուշաթափութիւն յատակի վրայ:
Առաքարապետին շարունակուեց (կամ
խոսն ասած ևս էի շարունակում) տառը
բոլոր, որից յետոյ ևս ուշքի եկայ և
սկսեցի լալ:

Ինձ կարանտինեցին: Դժբախտաբար
բժիշկ Վազնիսը այդ ժամանակ գնացել
էր ուրիշ քաղաք, իսկ քննութիւնը իւր
կարգին ընթանում էր: Սա դատաւորնե-
րին կրկնում էի նոյնը ինչ օր բժշկին:

Ջոնին, աւելացնելով թէ՛ դիտմամբ իւր
ճանապարհորդութիւնը սկսեց երևանայ
նահանգից, որպէս զի քանի Վեհաբանը
չէ գնացել ամառանոց, կարողանայ իւր
տեսակցութեան փափաղը կատարել:
Այնուհետեւ Վեհաբանը ունեցաւ իշ-
խանի հետ երկարատև առանձին խո-
սակցութիւն: Թարգման էր Սինօդի
առանձին յանձնարարութեանց աստի-
ճանաւոր Պ. Ռ. Մելիք-Աղամանը:

Ժամը 1½ մատուցուեց նախաճաշիկ:
սեղանի հրաւիրուած էին նաև Վաղար-
շապատի Պետական վարչութեանց մե-
ծաւորները, նախաճաշիկի միջոցին Վե-
հաբանը ոտի կանգնելով առաջարկեց
բաժակ Ռուսոյ Սանդոկովսկի Վաղար-
կեանցը, որը խմուեց ողբերգութեամբ և
կեցցեցներով, իսկ ձեմարանի երգեցիկ
խումբը երգեց «Տէր կեցցի զԱրարցն»:
Նորին Պաշտօնակալութիւնը կամե-
նում էր արդէն Վեհաբանի կենացը
խմել, երբ Նորին Օծուցիւնը կանխեց
առաջարկը իշխանի կենացը, որ իւր
կողմից իսկոյն առաջարկեց և Նորին
Օծուցիւնը կենացը, նախաճաշիկը ան-
ցաւ ուրախ և վայելուչ հանդիսով: Նա-
խաճաշիկից յետոյ կրկին Վեհաբանը և
Նշանը առանձնացան. ժամ 4-ն էր
արդէն, երբ Էմիլիանի բարձր հիւրը
ստեղ իւր արտաքին մնաս բարեւ աղ-
գին Կաթողիկոսին, յայտնելով թէ՛ ու-
րախ է չառ, որ Էմիլիանի վանքում,
ինչպէս նշանակ է, տիրում է կարգ,
կանոն և բխտ կարգապահութիւն և
երևում է, որ Հայոց արքայալը կառա-
վարում է մի զօրեղ և փորձառու բաղ-
կով, ժամը 4½ Նշանը Առաքարապե-
տը թողեց Էմիլիանի և մեկնեցաւ
երևան:

Վաղարշապատի Ժողովրդականը, Էմ-
իլիանի միարարութիւնը, հոգեւոր ձե-
մարանի կազմակերպութիւնը և Վաղար-
շապատի երկուսեւ դպրոցների աշակերտ-
ները և աշակերտուհիները, արտաուղ-
կերպով պատուեցին Տ. Առաքարապե-
տին զարուստ և պատիւ ունեցան
ընդունել Նորին Պաշտօնակալութեան
խուրձ շնորհակալութիւնը: Նշանը իւր
հետ ունէր երևանայ Նահանգապետ Գե-
որգի-Էմիլիանով Գեորգիով, իրեն
դիւանապետ կառավարիչ Պոլովինի
Գաղապետին, աստիճանաւոր ստանձին
յանձնարարութեանց Ի. Ք. Ս. Պոլե-
տովին և երկու աղիւստաններ—Նոսի-

բայց նրանք չիմովի բան համարելով
վրաս ծիծաղում էին: Իսկ ևս որպէս
թէ պատահաբար Վազնիսի անունը
տուր և նրան բերել տուին:
Ամեն ինչ ճշգրտութեամբ պատմեց
Վազնիսը.— իրեն ներկայանալու, խնդ-
րանքների տանը մնալու և իմ ուշաթա-
փութեանց ազատուելու ցանկութիւնս:
Բժիշկի պատմածը, ինչպէս ես սպա-
սում էի, ազատեց ինձ: Երդուեաններն
ինձ արդարացրին այն պայմանով, որ
մինչև բժշկուելս մնամ խնդրանքների
հիւանդանոցում:

Սյր ժամանակ կրկն եղիս աղաթիւն լա-
մինին էլ տիրացաւ: Մի փոքր մերս էր...
ինձ:

Ինձ խնդրանքներ տուան տարան...
ծիծաղալ դալիս է... յիմարութիւն, մի
ատար... Կրամբամ... բուր... ինչպէս
նրանց խաղցի... հա, հա, հա...
...Արամ բամ... բայց այնու ամենայնի
այդ անայտան կրամբամ... Բն է, Նո
վախում եմ նրանից, ինչպէս գործից,
որին բժիշկը կու տուեց...

Համաճայնուեց, որ եւ...
...Արամբամ... խնդրարութիւն... հ,
զու մեծ հնարագիտութիւն է Բայց ես
հօ խնդարը չեմ... կրամբամ...
...Գո, ըն, մի, քա, սո, կրամբամ...
...Ու, չեմ ուզում Օգնութիւն...
կրամբամբամ...

Գր. Աւետ.

բօլին և Կրուկնշտերնին, որոնք ար-
ժանացան Նորին Օծուցիւն հայրա-
պետական օրհնութեան:

Այս տարուայ մայիս ամսուայ ըն-
թացքում Թիֆլիսի քաղաքային եկա-
մուտը եղել է 36,872 ր. 26 կ., իսկ
յուրկարի 1-ից մինչև յունիսի 1-ը—
304,839 ր. 83 կ. իսկ եղբ և կիւն է
մայիսի ընթացքում 45,731 ր. 74 կ.,
իսկ յունիսի 1-ից մինչև յունիսի 1-ը—
288, 939 ր. 3 կողմէ:

Ալեքսանդրապոլում տարածուած խո-
ւրդակի նմանութիւն ունեցող հիւանդու-
թեան մասին տեղեկութիւն էինք հա-
ղորդել «Նոր-Նար»-ի մէջ՝ «Тиф. лист.»
-ից առնելով Այժմ «Кав.»-ը լսել է, որ
Կովկասի բժշկական վարչութեան ստա-
ցած տեղեկութիւններին նախելով Ալեք-
սանդրապոլում ոչինչ վարակչի հիւան-
դութիւն չկայ ներկայումս:

Պետերբուրգում հրատարակուող «Պե-
րատիկոսովնիկ» Վեհաբանի պաշտօնա-
կան թերթը ծանուցանում է հետեւեալը.

«1889-ին մայիսի 23-ին թղթատուած
է Թիֆլիս քաղաքում հայերէն լեզուով
հրատարակուող «Աղբիւր» ամսաթերթի
խմբագիր-հրատարակիչ Տ. Նապարեանին
») Հրատարակել ամսագրի հետ ամիսը
մի յաւելում «Տարազ» (Մօզա) ամսո-
նով, որը բացի նկարներէն պիտի առ-
նի փոխ իւր մէջ «Աղբիւր»-ի ծրարին
համապատասխան յօդուածներ և մօղ-
ները և ձեռագործների նկարազարդութիւն-
ներ, նոյնպէս և անային անտեսութեան
վերաբերեալ յօդուածներ և ի) որպէլ
ամսաթերթի համար իւր յաւելումով
միայն տարեկան բաժանորդագին՝ 5
ռուբլի, իսկ առանձին «Տարազ» յաւել-
ումին համար 3 ռուբլի:

Այդ մասին «Արձագանք» չարախո-
թեանքում ասում է.—

«Վազնիս երևում է պաշտօնական տե-
ղեկութիւնից, որ Տիգրան Նաղարեանի
ձեռնարկութիւնը մի յաւելում է իւր
«Աղբիւր» ամսուայ մանկական ամսա-
տետին: Մի յաւելում, որ պիտի պա-
րտադնի իւր մէջ լոկ մօղաների և ձե-
ռագործների նկարներ կամայք համար
և անային անտեսութեան վերաբերեալ
յօդուածներ: Բայց խմբագիր-հրատար-
կիչ անուն կրող պ. Տիգրան Նաղարեա-
նը իւր յաւելումին մասին աւա ինչ տե-
սակ յարաբարութիւն է ուղարկել մեզ
և խնդրում է սպելու:

«Շտապում ենք ասել հայ ընթերցող
հասարակութեան, որ Ներքին գործոց
Նախարարութիւնից 23 մայիսի 1889
թ. № 2550, Կովկասեան գրաքննական
ատեսանի միջոցով թղթատուութիւն ստա-
ցանք Թիֆլիսում հրատարակելու «Տա-
րազ» գիւղական, գրական, երգչա-
կան ամսագրի համար:

Պաշտօնական թերթում «Տարազ» ա-
նուանով յաւելում չհրատարակելու մա-
սին ծանուցումն կարգալով, երբեք
չէինք կարող մտածել, որ մի ամսագրի
հետ ամսական մօղաների մասին մի յա-
ւելում չհրատարակելու իրաւունքը ստա-
նալով, զա նշանակում է մի առանձին
ամսագիր, այն էլ գեղարուեստական,
զրաբան, երգիծարանական պատկերա-
զարդ հանդէս հրատարակելու իրաւունք
ստանալ:

Նրեկ պաշտօնաւոր բառը ունի այդպի-
սի կախարդիչ զօրութիւն, որ «Աղբիւր»
թիւ հրատարակչի համար ամեն բան
զեղարանում է, այն ինչ «Արձագանք»-ի
համար ամեն բան զօրաբանում է, և
բոլորում շարաթիւ մի անգամ պատ-
կերազարդ թերթ հրատարակելու—անու-
ակել զօրուար գործ է, զոնք այդպէս է
կարծում յիշեալ չարախոթութիւնը իսկ
չառ չնկն բան է «Աղբիւր»-ի հրատա-
րակչի համար յաւելումից պատկերա-
զարդ չառ—անկանխելով հանդէսներ հրա-
տարակելու:

Թիֆլիսի.— Մայիսի 27 երեկոյեան
ժամը 5-ին երկրիս կառավարապետ իշ-
խան Դոնդուկովը եկաւ. նոյն օրը ժա-
մի 8 կովկասեան նրա նախագահու-
թեամբ վճռեց Վարկիլիի դրութեան
այստեղ տեղափոխել: Մտադիր են և
Աղնախնը այստեղ տեղափոխել, այդ
մասին վերջնականապէս այսօր որոշում
կը լինի Մայիսի 27-ին առաւօտեան
ժամի 8 իշխան կառավարապետը զը-
նայ Աղնախ Նիկոլ դրութեան համար
են մի գօրանոց կը չնուրի Վարկիլիի
դրութեան մեծ է այստեղ բանակնե-
լուած:

Անընդհատ տեղացող անձրևներից յե-
տոյ վերջապէս Ղազախում լաւ եղանակ
է և հնարաւոր է զարձակ արդէն դարին
հանելու: Ժողովուրդը սար է քոչում:
Եթէ անձրև չլինի, լաւ հունձ է լինելու:
Տեղական այգիները մեծապէս վնասուած
են ձմեռուայ ցրտերից, ուստի խաղողի
երեքը մաս է լինելու: Մայիսի 23-ին
Կաթողիկոսի մեծութեամբ կարկուտ է թա-
փուել Ղազախի Քօթիքնդ և Կօթիքն
զեղեցիկ են դաշտերի թէ՛ անաւաններ և
թէ՛ դարձանայանք, բացի այդ, «Кав.»-ի
ստեղծ, մեծ քանակութեամբ էլ պտղա-
տու ծառեր են փչացել:

ՇԱՄԱԿԱՆՈՒՅ.—Առաքարապետը մեծ գեր-
են խաղում մեր գաւառում ամեն օր
նոր համարներ են լուծում թաղմիս Ան-
ցիալ օրը թաղմիս էին երկու հրէայ,
որոնցից տարեւ են 105 ր. և արձաթիւ
քանար և մի ձի Ախառ. գետի մօտ և
այնտեղից էլ բարձրացել էին սարը և
մի ձի էլ այնտեղից էին իրել մի Ախու-
ցի թուրքից: Ասում են, որ այդ առաքա-
րապետը զիւրկը թաղմիս իրենցից մէ-
կին «ուրախեցի» են ցոյց տալիս, իսկ
միւս բնիկներին «զաղախեց», որոնք
իրբ եկել են թաղաւորական գործի հա-
մար: Հիմա այդ զիւրապետին էլ այն-
քան խաղում են, որ եթէ ճամբիս չգա-
ղախ լիւր «ուրախեցի» էլ որ գնում
լինի, կարծեմ, որ առաքարապետը լու-
կընում են գնդակահար անել:

Վերանի չըջանի չառ տեղերում այս
տարի վառ հունձ է լինելու, այդ պատ-
ճառով ինչպէս հաղորդում են «Кав.»-ին,
տեղական բնակիչները բոլորովին դա-
ղարել են հայաշատիկ ծախուելուց:

ՌՈՒՍԻԱՅԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՄ ԿԱՐԿՈՒՄ ԵՆՔ

—Սակաւային արքայական տունն
յունիսի 4-ից մինչև 7-ը, չորս օր շա-
բաթուայ, տունից Վետախեան տան 800
ամսակը, Այդ օրը բարձրագոյն հրաւա-
րուած էր Գեորգիէն ուղարկել մի պատ-
գամաւորութիւն Կոպորեան 4-րդ հետե-
ւակ գնդից, որի ղեքը Նորին Մեծու-
թիւն Սակաւային թաղաւորն է:

—Ֆինանսները միլիոններ յայտարարի
համաճայն որոշում է առաջիկայում
աւելը վճարելուց ազատ կացութեանը
այն երկաթուղային արհեստանոցները,
որոնք բացառապէս երկաթուղային պէտ-
քերին են ծառայում, թէ՛ և այդ արհես-
տանոցներում գործել կատարելու վի-
նին ոչ միայն այդ ճանապարհի համար,
ուր գոյութիւն ունին, այլ և ուրիշ եր-
կաթուղիներին համար պատուէրներ ըն-
դունելու լինին:

—Սրանից 28 տարի առաջ (1861 թ.)
Վալդեյական պատմ-տնտեսական ընկե-
րութիւնը որոշել էր ոսկի մեծ շքազը-
լում տալ անտառաբանութեան համար,
ի յիշատակ Ֆրանց Մայկելի: Այդ մըը-
ցանակն մինչև այժմ երկու անգամ էլ
որոշում, երբորդ տալու փոխարէն
Ն. Վ. Սերգեյեւիչն՝ տափաստաններում
անտառ տնկելու մասին գրած հեղինա-
կութեան համար: Իսկ լուստուրութեան
միլիոնորութեան ուսումնական յանձնա-
ւորով Պետրոս Մեծի անունան նշանա-
կած մրցանակից 2000 ռ. տուել է պ.
Լ. Պոլիստովին՝ «Պոլիստի» հեղինա-

կաթիլունները—նրանց բացատրութեամբ
և կրիտիկայի կարծիքներով, ընտանիքի և
տան համար, հինգ հատոր—ի համար,
2000 ռ. պրոֆէսոր Մ. Ն. Պետրովին—
«Ընդհանուր պատմութեան դասախո-
սութիւններ»-ի համար և 500 ռ. էլ Ու-
մանի պրոֆէսոր Ստեփան Կ. Ս.
Տուրապովսկին «Սխարհագրութեան
դասաղբիւր» համար:

—Վիւղական հատարակութեան միջից
վնասակար անդամներին հետապնելու և
դատարանով անուանաւորաւորներին հա-
տարակութեան մէջ չընդունելու իրա-
ւունքը, մտադրութիւն կայ սահմանա-
փակելու և այդ մասին վճռական որո-
շումը թողնել «ուստուրով» կառավա-
րիչներին, որը պէտք է վերադառնալ
այդպիսի որոշումներին համար առաջ
բերուած փաստերը: Առանց նրա եղ-
րակացութեան, ոչ մի խնդիր չպիտի
քննուի:

Ն Ի Ի Թ Ե Ր

Հայոց հին և նոր պատմութեան համար

Ներդրական գիտնականներն և մա-
մուլն աւել և աւել հետաքրքրում են
հայ ազգի կենսութիւն: Այդ հետաքրքրու-
թեան արդիւնքը լինում են մի շարք յօ-
դուածներ Հայոց թէ՛ անցիկը և թէ՛
ներկայ կենսութիւն մասին Այդ յօդուածնե-
րը, որոնք չառ անգամ երբեք կանգնում
նախաճանքի երկարատև աշխատութեան
և ուսումնասիրութեան արդարաւորն են
լինում, աւել հետաքրքրական պէտք է
լինին մեզ հայերիս համար, նախ՝ որով-
հետեւ մեզ է պատկանում, երկրորդ՝ ո-
րովհետեւ հետաքրքրի է իւր իմաստը, թէ
ինչ կարծիք ունին լուստարուած մար-
դիկ հայերիս վրայ և երբորդ՝ չառ ան-
գամ խրատական և նոր երեւոյթներ են
երևան գալիս նրանց մէջ: Հարկաւոր
էր, որ մեր մասուրը հետեւէ այդպիսի
երեւոյթներին և մի ամիսի տեղեկու-
թիւն տար հայ ընթերցող հատարակու-
թեան, բայց դա, զգուշաբար, չառ
անգամ չէ աշխուժում չառ պատճառնե-
րով: Սակայն այդ կողմից մեր հետա-
քրքրութեան մասամբ բաւականութիւն
են տալիս Ներդրական հրատարակուող
մի քանի թերթիկ, ինչպէս են «Բաղմա-
վէպ»-ը և «Հանդէս ամսօրեան» Վե-
նետիկ և Վեհաբան Միսթրալեան միա-
բանութիւնների օրգանները, որոնք հե-
տեւելով եւրոպական մամուլի մէջ հայոց
կենսութիւն մասին երևան եկած յօդուած-
ներին, նրանց մասին տեղեկութիւններ
են հաղորդում մեզ:

Ընթերցողներին ցանկանալով ծանո-
թացնել այդպիսի մի շարք յօդուածնե-
րի հետ, մենք «Նիւսիւր» վերնագրի
տակ պիտի օգտուինք յիշեալ թերթի-
կից առաջ բերելով այդպիսի յօդուած-
ները ընթերցարկութիւն:

«Նոր-Նար»-ի չնք յիշում էր համա-
րումն էր, իրեն լուր հաղորդած էր, թէ
Խաղաղութեան գիտնական բացառութիւն-
ներով երկրորդ տաղաբութեամբ հրա-
տարակուած է Ֆրանսուա Կաթողիկոս
Միլիւս Արուստանյան լուստներէն գը-
րուած մի ուղեւորութեան նկարագրի, որ
այդ արկին արկ է չորրորդ դարում զգլի
Արեւել ուխտագնացութիւն կատարելով
Այդ գրքի մէջ կայ մի տեղ, որ վերա-
բերում է հայերին. նա այդպիսի է Առ-
ւոյց Միջագետքը, Նիւսիւրում Սըրպի
պալատը և այլն: Այդ կարող հետաքրքրի
լինելով ամբողջապէս առաջ կը բերուի:

«Առաւոյց» անուամբ մի փոքր յետոյ,
այդպիսի երեսօրէն համարում երբորդ
տարին, բոլոր անօրինական տեղերն աշ-
խուքուց յետոյ, մինչդեռ փափաղում
էի հայերին դառնալ, ցանկացայ Ա-
սորոց Միջագետքն ևս այցելել այնտեղ
ապրող սրբալիւծ անձներ և տեղերն էլ
տնտեսութեան համար, որովհետեւ նրանց մա-
սին ասում էին, թէ այնքան բաւա-
թիւ են և սրբալիւծ, որ պատմել ան-

դամ կարելի չէ: Փախուցում էլ նոյնպէս ուրիշ գնալ Ներսիսյան մօտիկ գտնուած Ե. Թովմաս առաքելաւի վկայարանին ուր նրա ամբողջ մարմինն անկեղծ և անաբար արհաւիրուած է: Նոյն իսկ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս Արգար Թագաւորին (Հայոց) Անանէ սուրհանդակի ձեռքով ուղարկած նամակի մէջ խոստացել էր, որ իր համարձակութիւնը ուղարկելու է Թովմաս առաքելաւի Այդ թողութեան ձեռքը անցնելու և խնամքով պահուած է Ներսիս քաղաքում, ուր է նաև նոյն տաղանդաւոր վկայարանին Սիրելիներտ, փախուցում եմ, որ հաստատութեան ձեռքը անցնելու և անորի՜ն նախան տեղեկին ուրիշ գնացողները, ուրիշ են գտնուած նաև այդ տեղը, որ Ն. Թովմասի միջոց չորս իննամի հետու է: Ն. Թովմաս Սրբազանքը ձեռք է Անտիոքից, արժան համարեցին, Անտուժոյ կամքով Կ. Պոլիս դառնալիս (որովհետև Անտիոքից պիտի անցնէի), Միջագետք էլ գտաւ, որ և կատարուեց Անտուժոյ կամքով:

Արդ, Քրիստոսի Անտուժոյ անունով ճանապարհ ընկալ Անտիոքից դէպի Միջագետք, անցնելով անորակա Վեկնա ***) քաղաքով մի քանի օր խնամքով կամ քաղաքակրթիչ և անհոգի մանկով Անտուժոյ գտնուած ***): դատուի սահմանները, հասցա Հերապոլիս ****): քաղաքը, որ նոյն գտնուի մայրաքաղաքն է: Բայց որովհետև այդ քաղաքը շատ հոյակապ է և ամեն կողմից ճոխ ու առատ, հարկ կուտ, որ այնտեղ վրայ ինչ դարձաւ և հանդիսու առնելով, որովհետև Միջագետքի սահմանը շատ հեռի չէ այնտեղից: Հերապոլիսից դուրս գալուց տասն հինգ մղոն անցնելով հասցա Նիքիտա գետին: Շատ իրաւացի և գեղեցիկ կերպով Նիքիտայի կողմ էն մեծ, յորդաւոր և աշտուկ գետ ձուղանալով նման տարի և բուսե թափով է հասում միայն այն տարրերով խմելու, որ Նիքիտայի առնելի միջագետքն է: Արդ, որովհետև հարկ էր նախքան անցնել գետը, մանաւանդ մեծամեծ նաւերով, պէտք կըլտ, կէտրից առնել սպանել այնտեղ, և ապա Անտուժոյ զօրութեամբ Նիքիտայ գետն անցնելով, մտայ Անտիոքի միջագետքը:

Եւ այսպէս մի քանի իննամի անցնելուց յետոյ հասցա մի քաղաք, որի անունն ըստ գրոյց Բառանիա 1) է: Այս քաղաքին եկեղեցին, արդարեւ, ունի սուրբ ձգնատուն և խոտովանող 2)

*) Մի ճանապարհորդի արեւելի Ներսիսի մօտէն Անտիոք տառնալով իննամի էն, իսկ Անտիոքից Ներսիս—եւթմի:

**) Անտիոքի մօտէն Լիքանիսի և Անտիոքի մօտէն միջև մի գետու է:

***): Անտիոքից գտնուած գետու, որի սահմանն արեւելից Նիքիտայն է, հին Անտիոք Կոնստանդնուպոլսու է և Նիքիտայի մօտէն էր կոչուած, բայց Ար. Վիկտորի համառօտապէս պատմութեան մէջ Անտիոքի քաղաքն է կոչուած:

****): Հերապոլիս քաղաքը, որին Ամմոսի Մարկիտոս և Պրոկոպիոս անուանալ են կոչուած, Կոնստանդնուպոլսու մեծի ժամանակը Նիքիտայի գետուի մայրաքաղաքը կըլտ, իսկ երբ այնտեղ զբոսաւորութիւնը ծաղկեցաւ, կրկին իւր հին անունով Բամբիկէս էր կոչուած, իսկ այժմ Բաբա-Բամբիկ կամ Բաբիկ է:

1) Բառանիա կամ Բաթնիա քաղաքը գտնուած է Անտիոքից աշխարհուած Թուրքի է: Եւ այստեղ Բաթնի քաղաքը չիտիկ է Բառանի կամ Բառանիան գետուի հետ, որովհետև Բաթնի քաղաքը հինգ մղոն հեռու է Նիքիտայ գետից, իսկ Հերապոլիսից 21 մղոն (ճանապարհաւոր): Անտուժ. կր. 191: Բաթնի... փոքրեկախարդացա մեկուսի է ի գետին Նիքիտայից: (Ամմ. Մարկի. 44, 45, 3):

2) Բաթնի քաղաքը կոչուած է այն ժամանակ Սրբաշատ անունով մէկն էր, որ Վաղէկ կարծիք օրով շատ անաւանդներ կըլտ, որի համար խոստովանող է կոչուած, իսկ միանշան լինելը յայտնի չէր Ս. Բարսեղի նրան զրաժ երկու նամակ կայ (315 և 326): Տիրմոն յիշատակարարը եկեղ. պատմ. է. եր. 557:

կոչուած է մի քանի վկայարաններ: Շատ բազմամարդ է քաղաքը և գետուի կուտակաւ իւր գաղափարական տառնալով այդ քաղաքի մէջն է ապրում: Անտուժից ևս դուրս գալով, Քրիստոսի Անտուժոյ անունով ճանապարհ Ներսիս ***): և իսկոյն գնացին քաղաքի եկեղեցին և ս. Թովմասի վկայարանը: Ըստ սովորութեան այնտեղ մեր աղօթքները կատարելով և նոյնպէս ուրիշական ուրիշ ջերմանալով խնամքով պահուած են այնտեղ սրբազան տեղերում, կարգաւորելու: Թովմասի վկայարանութեան ինչ-ինչ մասերը:

Այստեղ նորաւն, մեծ և գեղեցիկ մի եկեղեցի կար, որը, յիշատի, արժանի է, որ սուր Անտուժոյ կոչուի, ****): և, որովհետև շատ բան էի ուղարկ աղօթել տեղեկ, ուստի այդ պատճառով հարկ կըլտ երեք շաբաթ մնալ քաղաքում: Արդ այսպէս բազմաթիւ վկայարաններ տեսալ այդտեղ, տեսալ նաև բազմաթիւ միանալու հինքեր, որոնց մի մասը վկայարանների մէջն էին բնակուած, իսկ մի մասն էլ քաղաքից հեռու քարանձաւներ ի խորհրդում ևս որովհետև արդարեւ այս քաղաքին կոչուածուր սուրբ, երկրագած, ձգնատուն և խոտովանող էր 1), յօժարութեամբ իրողներով լինէ, առայց Սիրեցեալ աղջկա, տեսնելով, որ ջերմանալով խնամքով համար յանձն ևս առնել այսպիսի մեծ աշխարհ անցնել աշխարհի մայրից այտուղ գալով, արդ ի՞նչ փախուցում եմ, ինչ ցոյց կը տանք սուրբ տեղերը և հատապատկաններն պատշաճ բաները:

(Վր չարեանաւոր)

ՄԱՏՆԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կերթնոյցի Շահիր Սաչատուր, Մաղիկ ժամանակի երգեր, ժողովեց և հրատարակեց օր. Մարիամ Մաղիկան, Քրիստոս, Ե. Մարտիրոսեանցի, 1889 թ. գինն է 50 կոպէկ:

Մի անգամ յարմար առիթի խոսելով հայոց մէջ եղած բանաստեղծութեան մասին, «Նոր-Բար»-ը այն միայն էր յայտնել, թէ հայը բանաստեղծական ժողովուրդ չէ: Եթէ զրան տալուց չը լինի մեր զրահանութեան մէջ միշտ օրս էլ անխառն բանաստեղծի բացա-

***): Ներսիսի Ուղղորդեալ գաւառում է և մի օրուայ ճանապարհով հեռու է Բաթնի քաղաքից (Պրոկոպ. Կ. Պարս. Բ. 12), այնտեղ մեծ ջերմանալուց ժամանակ մեծարու էին ս. Թովմաս առաքելաւի մարմինը, ի պատիւ որին եղեցեցինք մի մեծ և հոյակապ եկեղեցի էին կառուցել: Անտուժոյցը ևս եկեղեցին ջոկուած է վկայարանից, որովհետև նրա գալուց մի փոքր յետոյ գերեզմանը Վրոստ կոչուած ձեռքով եկեղեցին փոխադրուեցաւ 394 թ. (ժամանակ. Ներս. Առաքելաւի, մաս. արեւելեան, Ա. եր. 399):

****): Ներսիսի եկեղեցու մասին այսպէս է գրում Սոկրատ (եկեղ. պատմ. Ա. Գ. 48): «Շերի և հոյակապ յոյժ ի նմին քաղաքի հոյակապ տաճար ս. Թովմասի առաքելոյ, յորում բազմութիւնը հաւատացեալ զոսմանքին յաճախ վանտ տեղեղն արտոյնեան: Նոյնպէս պատմում է, որ 372 թ. (երբ նորագոյն էր) Վաղէկ կայսրը խնամքով նրա գեղեցիկութեան մասին, եկա տեսնելու և հրամայեց, որ այնտեղից հարածեն քրիստոնեաներին Սոյն ուխտագնացն էլ նորաւն է անուանում նրան, որովհետև նրա ճանապարհորդութիւնն էլ Վաղէկ կայսրի մասից մի փոքր յետոյ պատահեցաւ:

1) Այս կոչուած է ս. Ներսիս, որ Վաղէկայց հարածուելով, աքսորուեցաւ Նիքիտայի Անտիոք քաղաքը ուստի և խոստովանող է կոչուած: Հետո՜ վկայարանութեան մէջ այսպէս կը կարդում: «Եւ Ներսիս խոստովանողն և կոչուածուր Ներսիս քաղաքին Անտուժոյ: Իրա վկայարանութիւնն առնուած է Թեոփոսիէից (Բաղնիք. 5 մայիսի հո. Բ. եր. 10), որը չէ յիշուած, թէ նախ քան կոչուածուր լինելը միանալ է եղել Կատարեցեալ Ներսիսից 698 թ. (Խոստովանող, որ է Քրիստոսի 387—388 թ. նրան յաջորդեց Վրոստ (ժամանակագիր. Ներս. Առաքելաւի, մաս. Արեւել. Բ. եր. 399):

կայտնի լինեն, անհերքելի փաստ կարող են լինել հայ աշխարհի ու կրօնաստեղծները, որոնց կրօնածինքի մէջ շատ քիչ բան կայ բանաստեղծական, իսկ մեծ մասամբ խրատական է կամ խորհրդածական: Իրան մի նոր ապացոյցն է նաև Շահիր Սաչատուրի «Մաղիկ ժամանակի երգերը», որ նորերն հրատարակուեց յարգելի օր. Մարիամ Մաղիկանցի ջանքով: Շահիր Սաչատուրը գետն անցաւ և մեր գրականութեան մէջ, թէ և նրա յորինած ոտանավորները չըլտն են տեղական ժողովուրդի (Կերթնոյցում) բնականում և, ենթադրուած են, որ հաւանութիւն պէտք է գտած լինին Շահիր Սաչատուրն արժանի է առանձին ուղարկութեան: Նա մեր միւս աշխարհից զանազանութեան է նրանով, որ բացի (ինչպէս երևում է) աշխարհին չանկուց, նրա գրածները լին են թոյնով, ծաղկով: Եթէ աս հասարակ մեր «բանաստեղծները» գրածները մէջ նշանաւոր տեղ չէ խոստում բուն բանաստեղծութիւնը, Շահիր Սաչատուրի գրածները բոլորովին չէ բացակայում դա, թէ և շատ տեղ նրա ուղեղը ուժգին աշխատում է բանաստեղծութեան պակասողը լրացնելու: Խիստ կրթական ինքնակրթով մեր կեանքը:

Շահիր Սաչատուրի ոտն կրկեր, ի՞նչ կարելի է զրանց երգ անուններ, կարելի է բաժանել երեք մասի, որոնք պէտք է այդպէս էլ դասաւորուած լինին զբոսարժան և ոչ խոստում ի խոստում, առանց կարգի:

ա) Առաջին կարգին պատկանում են մեր կեանքի մէջ եղած ինքնակրթութեան մասին կիտ ծաղկով համեմատած կրթականեր, երկրորդը, այսպէս ասած, փիլիսոփայութիւններ, խորհրդածութիւններ ևս աշխարհիս, կեանքիս... վրայ և երկրորդը, որ սովորութիւն է, սիրային ոտանավորներ: Առաջատարը բոլոր երեք տեսակ ոտանավորները մէջ էլ երեք է Շահիր Սաչատուրի սուր աչքը, զիւրմիւսնորութիւնը, արդարաւանութիւնը: Նա իւր զօրեղ և թուստ օրայթերը միտում է անկեղծ փողոսի, վաշխաւու, տաւաղ, դատարարաւոր մարդկանց ուղարկել մեղքերի մէջ, բուսնայաշխարհում է գործում կամ հանդարտ նստած քիթով ծիծաղում, ծաղկում: Արժէ օրինակ կարդալ Ձե 17 («Փառք Անտուժ. ժու. լուսնորում ենք») ոտանավորը, կամ Ձե 24-ը, 25-ը, 14-ը, 46-ը և այլն, որոնց մէջ ներկայ կեանքի վատ կողմերն պարտաւիտով:

«Ամենքի փոխանակ է բացում: Եթէ «Նոր-Բար»-ի սինեակներին ներդրութիւնը չլինէր, ուրախութեամբ առաջ կը ընկնէր մի քանի կտորներ:

Ներսիսի կարգին ոտանավորները խորհրդածութիւններ են կեանքի, աշխարհիս, փողոսի... մասին, զրանք էլ իսկապէս մի տեսակ կրթութիւն ևս մեր կեանքի վրայ, միայն առնել խրատական ձևով: այս կարգի ոտանավորները մէջ պատահում են գեղեցիկ տողեր, որոնց կարելի էր որպէս առած գործ անել, օրինակ Ձե 19, 20, 22, 35 և այլն: Ներսիսի կարգի ոտանավորները մէջ, ուր կայ նաև առնել բանաստեղծութիւն, երգում է իւր տեղը, որը միայն չորստանալ վտարով է չըլտապատուած: Ուրան յիշում ենք, միայն մի տեղ կայ, ուր յիշում է թէ իւր նպատակին հասել է, իսկ մնացած տեղերում միշտ հաւաքաբան է և խորհրդածութիւններ: Տեղ-տեղ ըլլազգացումները ներդրում են ընթերցողի զգացմունքի, բայց առնել ինքնի վրայ:

Առ հատարակ պէտք է ասել, որ ոտանավորների մէջ մայրցը գլխաւոր տեղին է բունում: Շահիր Սաչատուրը իրիտ զգացում է երևում և ստորափոխել ինչ-որ մի փողի, որը բոլոր թշուառութիւնները պատճառն է համարում:

Շահիր Սաչատուրը ծնուել է Կերթնոյցում 1846 թ. (ինչ, այն ժամանակ կուրաց Կերթնոյցը նշանաւոր վաճառական Շահապարեան տոհմից, որ Պարսկաստանից գաղթական է, նա սովորում

է տեղական քահանայի մօտ, բայց ուսումը կրթութիւն իրենց խանութիւն է մանուս: Նա շատ վաղ է սկսում գրել, մանուսն ունի անպարտաւոր պատեր: Նրա գրածները ընչ են, իսկ բանաստեղծները շատ, որոնք կրկեր են: Նրան առաւել աշխուշակի է կրկեր անպարտաւոր, ուղարկուած առնել, բան գրելը: Փանի հոգի փորձել են հաւաքել նրա գրածները, բայց անաշխուշակեան են հանդիպել: Վերջապէս յարգելի օր. Մարիամ Մաղիկանցի ջանքով զրանցից 77-ը կորստից ապաւորում են: Շահիր Սաչատուրի Սաչատուրը, որ յայտնի է իւր համարադրաւորայինքի մէջ Շահիր ժամանակով, ինչպէս որ գրել է, այնպէս էլ կըլտ է կեանքի մէջ, նա կըլտ է ճշմարտախօս, ներկայիս իրենց պաշտօնագրով «տարեկներն» կշտամող և պարտաւոր, լուսնորութիւն սիրող, բայց նորաձեւութեան ինչպէս, բայց մանաւանդ ինչպէս է եղել հարստութեան, թէ և ինքը մեծ, հարստաւ բնականից գաւազն է կըլտ:

Կիրքը մարտը տպուած է լաւ թղթի վրայ, բայց սրբապատիւները լաւ չէ կըլտ: շատ խոշոր տառեր կան մէջը, որ շատ անգամ մարին մնաւում են: մանուսն ունի վատ է կէտաւորութիւնը: Կիրք 50 կոպէկ թանկ չէ, թէ և կարելի էր առնել էժան նշանակել: Կիրքը հրատարակել կողմից նուիրում է իւր ընթերցաւոր, օր. Սաչ. Յովհաննիսեան:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԵՒԱՆ, 5 յունիսի.—Ինչ անցեալ 1888 թ. ինչ լրանալով Ներսիսի ալմոսն քաղաքագլուխ Կ. Վ. Կերթնոյցի ծառայութեան ժամանակաշրջանը, կրկեր ցիններ պէտք է նոր քաղաքագլուխ ընտրելին, բայց թէ ինչ պատճառներից զբոսարժանութեան է բնորոշութիւնը մինչև այժմ, դա մի հանդիպել է, որ ոչ ոք չի կարող յայտնի լինել բայց իրենք քաղաքագլուխը պէտք էր չափն արդէն անցած է, այլ ևս կարելի չէ գործը յետաձգել, վճռել են և արդէն յայտարարել, որ պէտք է ընտրութիւնը տեղի ունենար յունիսի 4-ին: Անցաւ յունիսի 4-ն էլ, բայց զբաղեալ տեղի շուկայաւ քաղաքագլուխ ընտրութիւնը պատճառները դարձաւ անցաւ են հասարակ մահաւանդութիւն:

Թիլիսաններն առայժմ երեք են, առաջինը պ. Արթուրեանն է, մի երկրորդը և գործին հմուտ և արդէն կեանքի մէջ գործած աննա է, այժմ նա Ներսիսում է, երկրորդը 70 տարեկան մի ծերունի, գեղեցիկ Շահ-Սաչատուրն, որ, մեր կարծիքով, բոլորովին անհամապատասխան է քաղաքագլուխ ծանր պաշտոնի համար, երկրորդը որ և հաւանութիւն է. պ. Ռ. Ջալալեանը, պ. Ջալալեանը երկանցիներին քաջ ծանօթ անձնաւորութիւն է: Ներսիսում մեծից մինչև վարդը ճանաչում է Ջալալեանին, որպէս մի գործունեայ անձնաւորութիւն:

Ներկայումս Ներսիսի գրադէսիցը քաղաքագլուխ հարցն է, բայց ցուալին այն է, որ մի այդպիսի ծանրակշիւ հարցի համար խոսող հետաքրքրուող և լըրթութեամբ գործին վերաբերուող չկայ: կրկերներն էլ ըստմանել են կուտակցութիւնների Փոխանակ միանալու: Խորհրդակցութեամբ գործելու, նրանք միմյանց հակառակ են գործում, և իւրաքանչիւր կուտակցութիւն չէ ինչպէս որ մի միջոց իւր խօսքը առաջ մղելու: Մի մասը աշխատում է վերնորակ ալմոսն քաղաքագլուխին, իսկ մեծամասնութիւնը չէ ցանկանում այժման քաղաքագլուխ Կերթնոյցի նորից ընտրուած տեսնել: Ուր էլ որ լինի զրանից լաւ կը լինի: ահա ամբողջ մեծամասնութեան խօսքը: Թէ որքան նշանակութիւն ունի իրենից այսպիսի խառն ժամանակ Ներսիսի քաղաքագլուխը, դա սպասու-

ցութեան կարօտ չէ: Ըստական է մի թիւի և հայեացք ձգել քաղաքի գործերի վրայ:

Մեղ մնում ցանկալ, որ երկանցիները տարիների փորձերից խրատուէին, որոնք քիչ մնաներ չեն պատճառել քաղաքին, և ընտրեն մի այնպիսի անձնաւորութիւն, որ յետոյ չըլտան:

Մեր կարծիքով պ. Ջալալեանին ընտրելով քաղաքը յարմարագոյն քաղաքագլուխն ունեցած կը լինի:

Ճար-Հրատ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻԻԻԻԻԻԻ.—Մի գեղք, որ մօտեցաւ պիտի իրադրուի, արժանի է ուշադրութեան: «Երեմանական բանի»-ը, որ յանձն է առն Փոքր-Ասիայի երկաթ թողիների շինութիւնն և շահագործութիւնը, շուտով միանալու է Կ. Պոլսի «Օսմանեան բանի»-ի հետ, լիովին բոլոր Թիլիսից շահագործութիւնն իրենց ձեռքն առնելու համար: Կերթնոյցի կանխը նախ ուղարկ էր, որ բոլոր գործերն իւր ձեռքն առնէ, բայց օտաններն բանից նրա համար գործը մրցակից էր, որ տասնեակ տարիներ գործելով Թիլիսից, արդէն մեծ արտոնութիւններ է տուցել և արմատներ արձակել, ուստի նրա հետ կուտել զբոսար էր գերմանական բանի համար, և ահա գերմանացիները զիմեցին Բիւնարի կանխը: «Թիլիսում» բարեկամ դարձնել և այդպէսով առնել լաւ քոթիկ նրան: Այդ նպատակով գերմանական բանից լրանալով զերմանական բանից հետ մասնաւորաց առնելով «Կերմանական» իւր ունեցած քաղաքական զօրեղ կապերի վրայ: Կերմանական բանի ցանկալած միութիւնն դեռ ձեռնարկում է կատարուել և գերմանացիները զգոհութիւն են յայտնում այդ միութեան զեւ, բայց գերմանացիներն հինգ նպատակ էլ նորը քաղաքագլուխներ են, որ զիմեց ծածկել իրենց իսկական ցանկութիւնները, ձեռնառնելու և նպատակները:

Այսպէսով ուրեմն, գերմանական քաղաքականութիւնը, որ զանազան դաշնակցութիւններ է գիտում իւր նպատակին հասնելու համար, Ֆինանսական նոր դաշնակցութիւններ է սկսում Արեւելքում, իւր նպատակներին ուրիշ կողմից մօտենալու համար: Այսպէսով զօրացած գերմանականութիւնն առաւել հեշտ յարմար և շուտ կարող է իւր ձեռքը ձգել Թիլիսից և առ հաստարակ արեւելի շահագործութիւնը, և մենք մի փոքր յետոյ կը տեսնենք, որ Ներսիսում Անգլիայի ունեցած գերը Կերմանական Թիլիսից կը խաղաղ, ուր արդէն Կերմանական վաղուց սպասուած է իւր ազդեցութիւնը թիլիսական գործի բոլոր կրթութեան, մարդութեան գործը իւր ձեռքն առած լինելով և ոչ միայն Բարձրագոյն Իւրան, այլ և սուրթանի մօտ մեծ ազդեցութեամբ իւր ունեցալով:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.—Բերլինից մայրաքաղաքի թերթերն հարգում են, որ Կոստանի և Կերմանական մէջ դաշնակցութիւն կապուած լինելու մասին Ֆրանսիական թերթերի հարգումը լուրը ձեւում է: Կոստանական բանակը միտնում է գերմանացիների հրամանատարութեան տակ: Ասում են, թէ իշխան Բիւնարի ուղղակի յայտնել է, որ Կոստանի կրթութիւն սկսել այն ժամանակ, երբ միութիւն կը կազմէ: Այդ բանից վաղուց էր յայտնուած, բայց Հոմարտ թագաւորը երկար ժամանակ չէր համաձայնում, իսկ Կերմանական զինուորական հեղինակուր անհերք ծաղկով վերականգնուելով զէպի խաղաքական գործը:

Типографія конторы газеты Кавказъ, Гол. пр., д. Читахова